

INFORMATĪVAIS MATERIĀLS
LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA DARBINIEKIEM

PAR DARBU AR IMIGRANTIEM

**INFORMATĪVAIS MATERIĀLS
LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA DARBINIEKIEM
PAR DARBU AR IMIGRANTIEM**

Priekšvārds

Imigrantu integrācijas jautājumi Latvijai ir jauna tēma, par kuru sākts runāt tikai nesen. Šis informatīvais materiāls ir izstrādāts, lai Latvijas Sarkanā Krusta (turpmāk – LSK) darbiniekam sniegtu priekšstatu par darbu ar imigrantiem, jo līdz šim LSK darbiniekiem nav pieredzes imigrantu integrācijas jomā.

Materiāls ir tapis Eiropas Trešo valstu pilsoņu integrācijas fonda projekta „Latvijas Sarkanā Krusta kapacitātes stiprināšana trešo valstu valstspiederīgo integrācijai” ietvaros. Projekta vispārīgais mērķis ir Rīgā un citās Latvijas vietās izvietotā LSK darbinieku kompetences un kapacitātes attīstīšana efektīvas un modernas trešo valstu valstspiederīgo integrāciju, veicināšanai. Svarīgi uzsvērt, ka projekta ietvaros tiek runāts par t.s. „jauno” imigrantu integrāciju, proti, imigrantu, kas Latvijā dzīvo nesen un nav kādas Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis.

Kaut arī patvēruma meklētāji, bēgļi un personas, kurām piešķirts alternatīvais statuss, arī ir imigrantu, tomēr šīs personas nav projekta mērķa grupa un informatīvajā materiālā netiek aplūkotas. Turklāt, darbs ar personām, kas līdz (tie ir patvēruma meklētāji) vai ir saņēmušas patvērumu (bēgļi un personas ar alternatīvo statusu), ir atšķirīgs ne tikai šo personu tiesiskā statusa dēļ, bet arī tāpēc, ka patvēruma līdzējiem/ saņēmušajiem ir īpašas vajadzības, specifiskas problēmas.

Izstrādājot materiālu, autori ir centušies informāciju pasniegt vienkārši, saprotami, jo materiāls ir paredzēts nevalstiskās organizācijas (LSK) darbiniekam, kuri sniegs atbalstu imigrantiem integrācijai Latvijā.

Ievads

Pārcelšanās uz dzīvi cita valstī notiek dažādu iemeslu dēļ, gan ģimenes apvienošanas nolūkā, gan mācību, darba vai vienkārši dzīves uzlabošanas dēļ. Latvija šobrīd pārdzīvo kārtējo migrācijas vilni, kad daudzi Latvijas iedzīvotāji emigrē (izbrauc no Latvijas, lai dzīvotu citā valstī). Tomēr arī Latvijā katru gadu iebrauc (imigrē) cilvēki, kas dzīvos ilgāku vai ne tik ilgu laiku Latvijā, bet varbūt pat visu savu turpmāko dzīvi. Interesanti atzīmēt, ka izbraucēju skaits no 2000.-2008. gadam katrā gada robežās ir īelāks, nekā iebraucēju skaits. 2000.gadā izbrauca par 5504 cilvēkiem vairāk, nekā iebrauca; 2001.gadā – par 5159, 2002. - 1834; 2003 – 846; 2004. – 1079; 2005. – 564, 2006. – 2451; 2007. – 642, 2008. – 2542 (Centrālās statistikas pārvaldes dati).

Kā redzams datos, migrācijas saldo Latvijā pēdējos gados ir negatīvs.

Lai dzīvotu kādā valstī ilgāku laiku, ir nepieciešams noformēt atbilstošus uzturēšanās dokumentus. Latvijā, lai uzturētos lsāku laiku, nepieciešama vīza, bet ilgākam laikam – uzturēšanās atļauja. Atgādināsim, ka informatīvā materiāla mērķa grupa ir imigrantti, kas iebrauc no valstīm, kas NAV ES dalibvalstis, tādēļ tajā izklāstīti īpaši šai grupai nozīmīgi aspekti. Tātad imigrantam, pirms ieceļošanas Latvijā, ir nepieciešams nokārtot atbilstošus dokumentus, izņemot, ja ir noslēgti līgumi starp valstīm, kas atvieglo ieceļošanas noteikumus. Piemēram, ASV pilsoniem nav nepieciešama ieceļošanas vīza. Tomēr, lai uzturētos ilgāku laiku Latvijā, ir nepieciešams nokārtot uzturēšanās atļauju.

Tādējādi tēsiskajiem jautājumiem ir nozīmīga loma imigrācijas kontekstā. Katram imigrantam personīgi dzīvesvietas maiņa ir milzīgs izaicinājums: tā ir atrautība no ierastās vides, saskarsme ar citu kultūru. Īpaši asi pārdzīvojumi var būt, ja imigrants ierodas no joti atšķirīgas kultūras. Šos jautājumus, dažkārt maldigi, neuzskata par nozīmīgiem. Informatīvā materiāla autori no savas pieredzes var apliecināt, ka iejušanās jaunā sabiedrībā un tās pieņemšana individuālām var būt emocionāli un psiholoģiski smags pārdzīvojums. Tik pat svarīgi ir sabiedrības locekļiem uztvert imigrantus bez aizspriedumiem, arī no savas puses cenšoties saprast un pieņemt jauno, kā arī apzinoties iespējamās barjerās, kas var rasties, saskaroties dažādām kultūrām. Lai to sekmētu, materiālā ir ietverts ieskats arī starpkultūru saskarsmes jautājumos.

Imigrants/ imigrācija

Imigrācija ir process, proti, personu iecēlošana citā valstī ar mērķi tajā palikt uz ilgāku laiku vai, iespējams, visu dzīvi. Izšķir īslaicīgu imigrāciju, parasti līdz vienam gadam, izšķir imigrāciju pēc tās mērķa – ģimenes apvienošana, ģimenes veidošana, studijas, darbs utt. Darba imigrācija var būt arī cirkulāra: cilvēki var strādāt dažus mēnešus kādā darbā saņēmējvalstī, pēc tam doties atpakaļ uz izcelsmes valsti vai vēl kādu citu valsti un atkal atgriezties. Parasti cirkulārā migrācija raksturīga noteiktām profesijām, sezonas darbiem. Tā var arī būt kā dzīvesveids, kā cilvēka stratēģija dzīvei starp divām valstīm. Piemēram, vienā valstī ir darbs, bet citā – ģimene, mājsaimniecība. Pusgadu strādājot algotu darbu, ir iespējams iekrāt līdzekļus, lai otru pusī gada varētu dzīvot savā mājsaimniecībā un ieguldīt uzkrātos līdzekļus.

Ar jēdzienu ‘**imigrants**’ mēs parasti saprotam cilvēku, kurš ir ieradies kādā citā valstī ar mērķi tajā uzturēties ilgāku laiku. Ja cilvēks iecelo tikai īslaicīgi, viņš/viņa ir viesis, tūrists, ciemiņš. Taču, ja cilvēks vēlas dzīvot, strādāt ilgāku laiku, pakāpeniski būtu jāuzsāk integrācijas process, ceļš uz iespējami pilnvērtīgāka sabiedrības locekļa statusu gan ekonomiski, gan sociāli, gan arī tālākā nākotnē, iegūstot pilsonību, arī politiski. Taču politiskā ieinteresētība, līdzdalība, var īstenoties arī pirms ir iegūta saņēmējvalsts pilsonība. Imigrants var iesaistīties pašvaldības lēmumu pieņemšanas procesos (Latvijā tikai pilsoņi var vēlēt/ tikt ievēlētiem pašvaldības līmenī), darboties nevalstiskajās organizācijās, kas nāk klajā ar idejām, viedokļiem, kā uzlabot ar imigrantiem tieši vai netieši saistītus jautājumus. Šādu iesaisti mēs parasti dēvējam par pilsonisku aktivitāti, kas iespējama arī tiem, kuriem ir citu valstu valstspiederīgā statuss.

Dažādu valstu statistikas apkopotāji atšķirīgi definē imigrantus – vai nu pēc tā, ka viņi ir dzimuši ārpus saņēmējvalsts, dzimtā valoda ir cita, ir citas valsts pilsoņi utt. Taču visbiežāk statistikā kā ilgstošie imigranti tiek uzskaitīti tie, kuri valstī dzīvo vairāk nekā vienu gadu, savukārt tie, kuri uzturas īsāku termiņu, ir īstermiņa migranti. Līdz trīs mēnešiem var būt gan tūristi, gan īstermiņa migranti, ja iecēlošana ir bijusi saistīta nevis ar tūrisma mērķiem, bet, piemēram, īsu studiju vizīti, īslaicīgu darbu. Gads kā atskaites slieksnis tiek izmantots arī Apvienoto Nāciju Organizācijas statistikas datos.

Uzreiz jānorāda, ka jēdzienam ‘imigrants’ ir negatīvas, stereotipiskas blakusnozīmes, tādēļ starpkultūru saziņā ir nepieciešams elastīgi izjust kontekstu, kādā lietojam šos jēdzienus, jo daudzi cilvēki nemaz sevi neuzskata par imigrantiem, lai gan formāli tā viņus varētu dēvēt. Īpaši tas ir raksturīgs augsti kvalificēta darba veicējiem. Līdz ar to ir svarīgi atcerēties, ka cilvēks vispirms ir cilvēks, personība, un tikai tad seko kādas formālas statusa pazīmes. Ikdienas saziņā ir vēlams respektēt to, kā cilvēks vēlas identificēties; ja viņš/viņa nevēlas tikt uztverts kā imigrants, tas būtu arī jāņem vērā. Daudz biežāk ikdienas dzīvē ir svarīgāk, ka konkrētais cilvēks ir profesionālis, ģimenes loceklis, kādas etniskās grupas pārstāvis utt., nevis ‘imigrants’.

ES imigrantu integrācijas politika

ES līmenī imigrantu integrācija no vienas puses ir dalībvalstu kompetence, taču no otras, pakāpeniski tiek veidots ietvars gan likumos, gan arī neformāli – labajā praksē, savstarpējās mācīšanās procesā, lai uzlabotu integrāciju dalībvalstīs. Jāuzsver, ka imigrantu integrācija arī ir

jāskata ciešā kopsaistē ar imigrantu uzņemšanas nosacījumiem. Jo īpaši tas ir nozīmīgi attiecībā uz šajā bukletā aplūkojamo grupu, kuri valstī ieceļojuši nesen.

No vispārējā ES ietvara raugoties, nozīmīgākais pagrieziena punkts bija Eiropadomes likšanās Somijas pilsētā Tamperē, Somijas prezidentūras laikā 1999. gadā, kad daļīvalstis, tolaik vēl bez Latvijas un pārējām, kas pievienojās 2004. gadā, un bez Rumānijas un Bulgārijas, kas kļuva par daļīvalstīm 2007. gadā, apspredēja būtiskākos ES imigrācijas un imigrantu integrācijas politiku jautājumus. Kā svarīgākie tika uzsvērti sekojoši.

- migrācijas plūsmu pārvaldībā ir jāievēro līdzvars starp humāno un ekonomisko imigrantu uzņemšanu;
- trešo valstu pilsoniem, kas valstī uzturas legāti, ir jāpiešķir tādas pašas tiesības un pienākumi kā ES valstu pilsoniem (izņemot politiskās tiesības, kuras katrā valstī iegūst īpašā procedūrā);
- valstīm ir jāsaskaņo nacionālais likumu ietvars par trešo valstu valstspiederīgo uzņemšanu un uzlurēšanos;
- imigrācijas jomas pārvaldība ir stratēģiski jāveido sadarbībā starp ES daļīvalstīm un imigrantu izcelsmes valstīm.

Kopš Tamperes samita imigrācijas jautājumi tika pacelti ES līmenī. Tālāk darbs turpinājās gan dažādu Eiropas līmena institūciju sadarbībā. piemēram, Eiropas Komisijas dialogā ar Eiropas Parlamentu, kā arī Eiropas Padomi, kā arī aktivizējās sadarbība starp daļīvalstīm.

Kā caurviju jautājums migrācija ir nozīmīga joti daudzverdigās politikās, normatīvo aktu ietvaros, iezīmējot kopējo ietvaru, ka imigrācijas politikām un to īstenošanai ir jābūt vērstām uz sociālās atstumtības mazināšanu un pretdiskrimināciju, imigrantu potenciāla izmantošanu, kas būtu ieguvums visiem – gan daļīvalstīm gan pašiem imigrantiem. Piemēram, to uzsver arī Lisabonas stratēģija un vēlāk ES reformu plāns jeb ilgtermiņa plāns ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanai un veicināšanai.

2004. gadā ES nāca klajā ar rekomendācijām ES daļīvalstīm par imigrācijas politiku, uzsverot desmit galvenās darbības līnijas, kas sakārtojas sekojošās grupās.

Labklājība un imigrācija

- Skaidri noteikumi un vienlīdzīga attieksme;
- Prasmju un vajadzību saskārtošana;
- Sekmīgas imigrācijas pamatā ir integrācija.

Solidaritāte un imigrācija

- Pārskatāmība, uzlīcība un sadarbība;
- Pieejamo līdzekļu efektīva un saskanīga izmantošana;
- Partnerība ar trešajām valstīm.

Drošība un imigrācija

- Vizu politika, kas kalpo Eiropas interesēm;

- Integrēta robežu pārvaldība;
- Nelegālās imigrācijas aktīva novēršana un cīņa pret cilvēku tirdzniecību;
- Ilgtspējīga un efektīva atpakaļnosūtīšanas politika.

Kā galvenos pīlārus uzsverot labklājību, solidaritāti un drošību Eiropas Komisija 2008. gada 17. jūnijā nāca klajā ar politikas iniciatīvu dokumentu "Par kopīgu imigrācijas politiku Eiropai – principi, darbības un instrumenti," kas kalpo kā rekomendācijas dalībvalstu integrācijas politikām un īstenošanai. Lai to sasniegtu, ir jāiesaistās visiem, gan politikas veidolājiem un īstenotājiem, gan sabiedrībai, gan imigrantiem. Līdz ar to integrācija bieži definēta kā divvirzienu ceļš.

No normatīvā ietvara, kas attiecas uz dalībvalstu tiesībām un pienākumiem trešo valstu valstspiederīgo imigrantu uzņemšanā un līdz ar to – vismaz daļēji arī integrācijā, jāuzsver sekojošas direktīvas. Padomes Direktīva 2003/86/EK (2003. gada 22. septembris) par tiesībām uz ģimenes apvienošanos, kā arī Padomes Direktīva 2004/114/EK (2004. gada 13. decembris) par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu pilsonu uzņemšanu studiju skolēnu apmaiņas, prakses vai stažēšanās, nesajemot atalgojumu, vai brīvprātīga darba nolūkā.

ES pēdējo gadu laikā īpašs uzsvars tiek likts uz augsti kvalificētu speciālistu uzņemšanu, mazinot šķēršļus viņu darbībai ES. Tāpēc ir pieņemta Direktīva par īpašu procedūru trešo valstu valstspiederīgo uzņemšanai zinātniskās pētniecības nolūkos (Padomes Direktīva 2005/71/EK, 2005. gada 12. oktobris), turpinot diskusijas, ka pētniekiem un zinātniekiem arī vairāk vajadzētu atviegloj iespējas strādāt ES, kā arī tā dēvētā zilo karšu direktīva (Padomes Direktīva 2009/50/EK) attiecībā uz plašām augsti kvalificētu un izglītotu imigrantu grupām.

Imigrantu ieceļošana un uzturēšanās Latvijā

No starptautiskajām tiesībām izriet imigrantu pienākums ievērot nacionālās valsts (tātad arī Latvijas) likumdošanu. Tas ir gan pienākums ievērot gan Latvijā noteiktos ieceļošanas un uzturēšanās noteikumus, gan administratīvās tiesības un pienākumus (piemēram, ievērot ceļu satiksmes noteikumus, netrūkšņot naktīs utt.), gan Latvijā strādāt atbilstoši Latvijas likumu prasībām u.tml. Starptautiskajās tiesībās nav noteikts imigrantu pienākums integrēties, tomēr tas tiek sagaidīts no personas, kad tā vēlas naturalizēties.

Svarīgi atcerēties, ka cilvēktiesības tomēr nav absolūtas – atbilstoši starptautiskajām tiesībām valsts var ierobežot noteiktas tiesības ārkārtas situācijās, dodot priekšroku saviem pilsoniem, iedzīvotājiem un tad imigrantiem. Pie tam, ja imigrants valstī uzturas nelegāli, tad arī šajā gadījumā var ierobežot imigrantā tiesības, piemēram, pārvietošanās brīvību.

Imigrantu kontekstā svarīgs ir starptautiskajās tiesībās fiksētās personas tiesības pamest jebkuru valsti un atgriezties savā valsti (Vispārējās cilvēktiesību deklarācija (1948.) 13.pants. Konvencijas par visu migrantu strādnieku un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību (1990.) 8.pants). Šeit ir svarīgi uzsverēt „pamest JEBKURU valstī”, bet tai pat laikā – „atgriezties SAVĀ valstī”. Tātad, imigrantiem ir tiesības pamest Latviju, bet ir tiesības atgriezties savā valstī (savas pilsonības, iecelīsmes valstī). Neaizmirsīsim par izņēmuma situācijām, ja tiesības pamest Latviju tiek ierobežotas ar neizpildītām sarībām, kriminālprocesu u.tml. Kā arī par tām situācijām, kad valsts (imigrantā pilsonības valsts) atsakās uzņemt atpakaļ savus pilsoņus (piemēram, dažkārt

šādas situācijas ir attiecībā uz Nigērijas pilsoniem).

Imigrantiem ir pamatlīdzības kā visām cilvēciskām būtnēm. Tāpēc arī uz imigrantiem attiecas vispārējās cilvēktiesības, kas Latvijā ir koncentrētas Latvijas pamatlīkumā - Satversmes 8.nodaļā "Cilvēktiesības". Cilvēktiesības ir tik svarīgas ikkuras personas tiesības uz dzīvību, brīvību, personas neatzskaramību u.tml.

Zemāk uzsvērtas tās jomas, kuras ir svarīgas t.s. jaunajiem imigrantiem, kas Latvijā ieradušies nesen. Un vēlreiz uzsvērsim, ka informatīvais materiāls aplūko tikai jomas, kas skar imigrantus kas ir Eiropas Savienības trešo valstu pilsoni, t.i. nav kādas ES dalībvalsts pilsonis.

Uzturēšanās Latvijā

Imigranti Latvijā var ieceļot un uzturēties, ja viņi ir saņēmuši šādus dokumentus:

- Vīzu (var uzturētēm maksimums 90 dienas pusgada laikā);
- Uzturēšanās atļauju (pastāvīgo vai termina) – var uzturēties vairāk kā 90 dienas pusgada laikā;
- Ir saņēmuši Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusu.

Termiņuzturēšanās atļaujas (TUA) ir dokuments, ko var saņemt:

- Pašnodarbinātās personas (maksimums uz 1 gadu);
- Uz darba līguma vai citā civiltiesiska līguma pamata (līdz 5 gadiem);
- Ģimenes apvienošanai (pēc citā imigrantu- uz viņa uzturēšanās atļaujas (UA) laiku);
- Zinātniskai darbībai (maksimums uz 5 gadiem);
- Mācībām (maksimums uz 1 gadu).

Terminā uzturēšanās atļaujas pēc tam ir jāatjauno. Pēc pastāvīgi nodzīvotiemi pieciem gadiem kas pavadīti valstī ar terminā uzturēšanās atļauju, var pretendēt uz pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanu.

TUA saņēmušajai personai NAV tiesības saņemt:

- valsts garantētu veselības aprūpi (personai pašai ir jāiegādājas veselības apdrošināšanas polīse)
- sociālo palīdzību
- atbalstu bezdarba gadījumā
- valsts garantēto juridisko palīdzību,
- valsts apmaksātu izglītību.

Pastāvīgo uzturēšanās atļauju (PUA) ir tiesības saņemt pēc Latvijā nodzīvotiemi 5 gadiem. Personai vairs nav nepieciešama darba atļauja, tai ir brīva pieejā Latvijas darba tirgum. Tomēr – personai nav politiskās tiesības (vēlēt un tikt ievēlētam). Lai saņemtu PUA, noteiktos gadījumos jābūt atbilstoša līmeņa latviešu valodas zināšanām (piemēram, pēc Latvijā pastāvīgi nodzīvotiemi 5 gadiem ar TUA; LR pilsoņa, nepilsoņa laulātajam, vecākiem u.tml.). Nepieciešamo valodas zināšanu līmeni nosaka Ministru kabinets.

Pastāvīgo uzturēšanās atlauju sanēmušajai personai ir tiesības:

- Saņemt valsts apmaksālus veselības aprūpes pakalpojumus;
  - Saņemt bezdarbnieka pabalstu (ja sociālās apdrošināšanas iemaksas ir veiktas minimums pēdējos 18 mēnešu laikā);
  - Tiesības strādāt;
  - Apmeklēt valsts apmaksātos pārkvalifikācijas kursus.
  - Bērniem - bezmaksas izglītību.

Eiropas Kopienas pastāvīgā ledzīvotāja statusu var pieprasīt pēc Latvijā nodzīvošiem 5 gadiem, ja imigrants plāno dzīvot un strādāt vairākās ES dalībvalstīs. Šis statuss dod tādas pašas tiesības kā PUA. Šī statusa saņemušajam ir iespēja pēc viena nostrādāta gada kādā citā ES valstī (piemēram, Latvijā vai kādā citā) brīvi mainīt darba devēju.

Lai iegūtu EK pastāvīgā iedzīvotaja statusu, imigrantam jāpierāda, ka ir regulārs (minimums pēdējos 12 mēnešus) un stabili ikmēneša ienākumi vismaz vienas minimālās mēneša darba algas acmērā vai arī personai LR piešķirta pensija.

Darbs Latvijā (nodarbinātība)

Lai imigranti (kas nav ES dalībvalstu pilsoni!) Latvijā varētu strādāt, viņiem nepieciešama vīza, uzturēšanās atlauja, darba atlauja (pēdējā - ne visos gadījumos).

Nodarbinātība ar vīzu ir tikai lais gadījumos, ja nodarbinātība saistīta ar Isterīniju vai neregulāru uzturēšanos LR nepārsniedz 90 dienas pugada laikā (no pirmās ieceļošanas dienas). Praksē šādi nodarbina augstas kvalifikācijas speciālistus (zinātnieki, mākslinieki, pedagoģi, informāciju tehnoloģiju speciālisti, konsultanti, studenti, kas šeit stažējas vai ir praksē, u.c.). Isterīnija vizītēs viesmāksliniekim, mācību spēkiem, pētniekiem darbs Latvijā var tikt noformēts arī kā komandējums. Tomēr ir nepieciešama darba atļauja, kas tad atbilst vīzas derīguma terminam.

TUA un nodarbinātība notiek uz darba vai uzņēmuma līguma pamata. Tā var būt arī pašnodarbinātai personai. Svarīgi atcerēties, ka gadījumā, kad imigrants ir darba īņemējs, ir jābūt darba devēja uzaicinājumiem! Šādi TUA var sanemt uz laiku līdz 5 gadiem.

Vairāki būtiski nosacījumi:

- Imigranti var pretendēt uz konkrētu vakanci, ja viena mēneša laikā nav piešķirtas atbilstošas kvalifikācijas Latvijas iedzīvotajās vai ES pilsonis.
  - Nepieciešama arī darba atlauja, kas jānokārto jau pirms ierašanās Latvijā (arī TUA);
  - Tiesības strādāt tikai pie viena darba devēja, kas imigrantu ir uzaicinājis, un tikai konkrētajā nodarbinātības sfērā;
  - Bezdarba gadījumā Latvija jāpamet 45 dienu laikā kopš anulēta uzturēšanās atlauja un darba atlauja;
  - Ja mainās darba devējs, jāsaņem jauna darba atlauja, izpildot atkārtoti visu procedūru. Imigrantam, kurš ir darba nēmējs, ir jāsaņem vismaz vidējā alga (iek regulāri aprēķināta).

Izņēmuma situācijas:

- Imigranta, kurš Latvijā uzturas ar TUA, iaulātais un bērns. - viņiem nav nepieciešama darba atļauja un ir tiesības strādāt pie jebkura darba devēja.
- Imigrants, kurš Latvijā ieradies studiju nolukā akreditētā izglītības iestādē. Studentiem nav nepieciešama darba atļauja un ir tiesības strādāt pie jebkura darba devēja. Tomēr darba laiks nedrīkst pārsniegt 20 stundas nedēļā.
- Augstas kvalifikācijas speciālisti, darba atļauju var saņemt, bez darba devēja izsaukuma!
- Jāiesniedz dokumenti, kas apliecina darbības faktu Latvijā (darba līgums vai tā projekts, vai kāds cits dokumenti, kas apliecina, ka imigrants piedalās kādā konkrētā projektā, studiju stažēšanās vai prakses gadījumā tiek iesniegts organizāciju sadarbības līgums).
- Komercdarbībai nav nepieciešams darba devēja uzaicinājums. Tomēr ir jāiesniedz dokumenti biznesa pamatojumam.
- Ja persona ir PUA, tad darba atļauja nav nepieciešama.
- Imigrantiem jābūt atbilstoša līmerīja latviešu valodas zināšanām.

TUA un darba atļaujas izsniedz:

- Darba izsaukumu darba devējs informē – Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA).
- Darba atļaujas un TUA izsniedz – PMLP;
- Darba atļauju pagarinā NVA.

Uzņēmējdarbība

Lai veiktu uzņēmējdarbību Latvijā, nepieciešama darba atļauja. To izsniedz PMLP uz TUA laiku. To var saņemt uz laiku līdz pieciem gadiem, bet pašnodarbināts personas- līdz vienam gadam.

Dokumentus iesniedz LR diplomātiskajā vai konsulārajā pārstāvniecībā ārvalstīs. Bet, ja persona jau Latvijā uzturas ar vīzu var TUA tad PMLP.

Veselības aprūpe

Imigrantam ir tiesības iecēlot un uzturēties Latvijas Republikā, ja viņam ir derīga veselības apdrošināšanas polise, kas garantē ar veselības aprūpi saistīto izdevumu seššanu Latvijas Republikā. Izņēmumi – ja persona pieprasī pastāvīgo uzturēšanās atļauju, diplomātiem.

Valsts garantēto medicīnisko palīdzību var saņemt tikai tie imigranti, kuriem ir PUA, kā arī bēgli un personas, kurām piešķirts alternatīvais statuss.

Tie imigranti (kas nav ES pilsoni) kas Latvijā uzturas ar TUA, ieskaitot bērnus, nevar saņemt valsts garantēto medicīnisko palīdzību. Šajā gadījumā veselības aprūpe jāapmaksā pašiem vai jāizmanto privātā veselības apdrošināšana.

Valsts apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus ir iespējams saņemt tikai tajās ārstniecības iestādēs, kuras noslēgušas līgumus ar Veselības obligātās apdrošināšanas valsts aģentūras nodalām. Arī neatliekamā medicīniskā palīdzība imigrantiem, tai skaitā bērniem, kas nav ES pilsoni un uzturas ar TUA, jāapmaksā pašiem vai veselības apdrošināšanas kompānijai,

kurā persona ir apdrošināta.

Izņēmums, ja starp valstīm (Latviju un imigranta pilsonības, izcelsmes valstī) noslēgti atiecīgiem starpvaldību līgumi (piemēram, Latvijai šādu līgumi noslēgti ar Krievijas Federāciju un Ukrainu).

Izglītība

Latvijā var studēt trešo valstu valstspiederiegie, kuri pamatlēnķis ir studijas augstākajā līmenī (augstskolās – bakalaura, magistra un doktora programmās). Pārsvarā tas ir iespējams par maksu un studiju programmās, kas notiek angļu un krievu valodās. Par studijām ir jāmaksā, taču studentiem ir iespējas arī piesaistīt dažādu sponsoru stipendijas. Iegūsto studenta statusu un termiņa uzturēšanās atļauju, drīkst arī strādāt līdz 20 stundām nedēļā brīvi izvēloties darba devēju.

Imigranti ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām drīkst pretendēt uz valsts apmaksātām studiju programmām un viņu bērniem ir pieejama bezmaksas izglītība. Imigrantiem ar termiņa uzturēšanās atļauju nav pieejama valsts apmaksāta izglītība, taču nemot vērā vispārējās bērnu tiesību aizsardzības normas, arī bērniem kuru vecākiem ir termiņa uzturēšanās atļaujas, ir janodrošina piekļuve obligātajai izglītībai.

Institūciju kontaktinformācija:

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

Adrese Čiekurkalna 1.līnija 1. k-3, Rīga LV-1026
E-pasts pmlp@pmlp.gov.lv
Uzzīnu tālr. +371 67588675
Uzturēšanās atļauju jautājumi - tālr. +371 67219664
Vīzu jautājumi - tālr. +371 67219668

Ārlietu ministrijas Konsulārais departaments

Adrese Elizabetes iela 57, Rīga LV-1050
E-pasts mfa_cd.cha@mfa.gov.lv
Tālr. +371 67016364

Nodarbinātības valsts aģentūra

Adrese Kr. Valdemāra iela 38 k-1 Rīga, LV – 1010
Uzzīnu tālr. +371 67021706
E-pasts nva@nva.gov.lv

Uzņēmumu reģistrs

Adrese Pērses iela 2 Rīga LV 1011
E-pasts info@ur.gov.lv
Uzzīnu tālr. +371 67031703

Valsts ieņēmumu dienests

Adrese: Smilšu iela 1, Rīga, LV-1978

E-pasts: vid@vid.gov.lv

Uzzīnu tālr. +371 67 028703

Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

Adrese: Lāčplēša iela 70 a, Rīga, LV-1011

Tālr. saraksts: /vsaa/content/?lng=lv&cat=2747

E-pasts: vsaa@vsaa.lv

Izglītības un zinātnes ministrija

Adrese: Vaiju iela 2, Rīga, LV-1050

E-pasts: info@izm.gov.lv

Tālr. +371 67226209

Svarīgākie normatīvie akti:

- 31.10.2002. likums „Imigrācijas likums”
- MK 29.04.2003. noteikumi Nr.217 “Vīzu noteikumi”
- MK 03.10.2006. noteikumi Nr.813 “Uzturēšanās atlauju noteikumi”
- MK 20.01.2004. noteikumi Nr.44 “Noteikumi par darba atlaujām ārzemniekiem”
- 07.07.2009. MK noteikumi Nr.733 “Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atlaujas saņemšanai un Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodedvi par valsts valodas prasmes pārbaudi”
- 12.06.1997. likums „Ārstniecības likums”
- MK 28.07.2008 noteikumi Nr.591 “Ārzemnieku veselības apdrošināšanas noteikumi”

Plašāku informāciju par imigrantu tiesībām var atrast:**Valsts iestādes**

- Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde www.pmlp.gov.lv
- Nodarbinātības valsts aģentūra www.nva.gov.lv
- Tieslietu ministrija, Sabiedrības integrācijas lietu departaments www.lm.gov.lv

Nevalstiskās iestādes

- Biedrības „Patvērumi”, Drošā māja” mājas lapā www.patverums-dm.lv
- Latvijas Cilvēktiesību centrs <http://www.humanrights.org.lv/html/>
- **Neformāla informācija**
- Sociālie portāli, kuros veidojas neformālas interešu grupas, kuras dalās noderīgā informācijā. Skatīt piemēram www.meeting.lv, www.draugiem.lv utt.

Kultūra, starpkultūru saskarsmes aspekti

Lai sekmīgi strādātu ar imigrantiem, svarīgas zināšanas un izpratne par to, kas ir kultūra, starpkultūru saskarsme un kādas var būt grūtības šajā saskarsmē. Zemāk sniegsim vispārēju ieskatu minētajās tēmās.

Jēdzienam 'kultūra' ir dažadas definīcijas. Šajā materiālā ietversim 2003. gada UNESCO Vispārējās deklarācijas par kultūras daudzveidību ietverto definīciju:

„Ar jēdzienu kultūra apzīmē kādas sabiedrības vai sociālas grupas īpašu garīgo, materiālo, intelektuālo un emocionālo īpašību kopumu un kas līdztekus mākslai un literatūrai ietver arī dzīvei veidus, līdzāspastāvēšanas veidus, vērtību sistēmas, tradīcijas un uzskatus”.

Kultūra vienmēr ir saistīta ar cilvēku grupām, kopienu, kuras locekļiem ir kopīgas vērtības un kopības sajūta. Tās var būt gan nelielām grupām, gan arī tādā līmenī kā valsts, etniskās grupas.

Kultūru ikdienas dzīvē ir noteiku mu, vērtību, tradīciju, simbolu, domāšanas un rīcības veids, kas cilvēku grupā ir veidojies un attīstījies ilgāk laikā. Kultūra nav statiska, tā atrodas nepārtrauktā kas cilvēku grupā ir veidojies un attīstījies ilgāk laikā. Kultūra nav statiska, tā atrodas nepārtrauktā attīstībā – tā gan mainās, gan arī izzūd. Runājot par kultūru, mēs varam runāt par kodu kopumu, ko cilvēks apgūst un kas klūst par viņa esības neatņemamu sastāvdalju, tā ir nerēdzama, tas, ko mēs uzskatam par normālu.

Kultūra ir arī relatīva – tas, kas ir labs, pareizs, pieņemts mums, tāds nav citas kultūras pārstāvjiem. Kultūras relatīvisms ir attiecināms, sākot no visplašākajām lietām – attieksme pret brīvību, cilvēka cieņu, sievietēm, veselību, ģimeni utt., līdz šaurākām lietām – kas ir tīriba, kas pieklājība? Paturot prātā, ka citi var domāt atšķirīgi, arī paši klūsim iecietīgāki, elastīgāki, jo nepastāv visiem neapgāzama patiesība.

Ar kultūru bieži asociē to, ko mēs darām svētkos. Tas ir kaut kas redzams un līdz ar to – viegli apspriežams. Tomēr vislielākā mēra tā ir saistīta ar ikdienu – mājām, darbu, mājām, darbu... rituāliem un rutīnu, ko neapzināti, taču nepārtraukti turpinām. To, ko mēs darām ik dienu un ko mums ir grūti atsaukt atmiņā, jo mēs to darām katru dienu. Uzskatāms un praktisks piemērs ir to cilvēku pieredze, kuri ir strādājuši ar neaizsargātām grupām, kurām jānodrošina dzīvesvieta un darbinieki nonāk izvēles priekšā – piegādāt gatavu ēdienu vai ļaut gatavot pašiem. Parasti pieredze ir tāda, ka, lai gan drošāk būtu pārraudzīt cilvēkus, piegādājot jau sagatavotu ēdienu, katra kultūras un paradumu atšķirības ir tik lielas, ka nav iespējams visiem sagādāt tādu ēdienu, pie kāda viņi ir pieradusi. Un, ja cilvēks ilgstoši nejūtas paēdis atšķirīgā ēdienā un garšvielu dēļ, viņš var sajusties nedrošs un neapmierināts arī citās dzīves situācijās.

Sākuma pieturas punkti

Kas esam mēs paši?

- Pirms runāt par „citu”, svešu kultūru, svarīgi ir saprast, kas ir „mūsu”, „manu” kultūra.
- Apsēdieties un padomājiet, vislabāk kolēgu, draugu pulkā: Kas esam „MĒS”? „Mēs” – latvieši, Latvijas iedzīvotāji, „Mēs” – Latvijas Sarkanā Krusta darbinieki, brīvprātīgie?
- Kas veido „Mēs”, kādi simboli, tradīcijas, ikdienas kultūra.
- Kas ir pieļaujams „Mums” un ko nekad nedrīkst darīt kāds no „Mums”? Kā „svešais”, „cits” var klūt par vienu no mums?

Saziņā ar citu kultūru pārstāvjiem, ir svarīgi gan iespējami vairāk uzzināt par kultūru, no kuras nāk imigranti – meklējet to dažādos avotos, vērsieties pie saviem Sākāna Krusta kolēģiem citās valstīs, jautājet eksperliem, kuri tiešām zina, padziļināti pētījuši kādu kultūru, un līdzsvarojet to ar savu personīgo izpratni un Latvijā pastāvošajām normām un vērtībām. Lai cik pārsteidzoši brīžam tas neliktos, patiesībā visus cilvēkus vairāk vieno kopējas vērtības nekā šķir. Taču ir ietvars, kuru varat un kuru nepieciešams definēt kā tādu, kuru ir jārespektē Latvijā. Piemēram, vai mēs drīkstam atzīt daudzsievību? Mūsu valsts normas un ģimenes vērtības to neatzīst. Vai drīkstam būt iecietīgi pret asinsatrēbību, vai drīkstam pieļaut ģimenes goda vārdā pastrādātu nozīgumu pret sievieti? Ir tādas paražas, kuras mēs nedrīkstam akceptēt, jo to nejauj mūsu likumi, pārliecība un vērtības. Tās arī nosaka robežu, līdz kurai varam iet, vienoties par kopīgām vērtībām valstī un sabiedrībā.

Kad mēs saskaramies ar citu kultūru pārstāvjiem, ikdienas komunikāciju var apgrūtināt citas kultūras nezināšana. Pat tādas lietas, kā sasveicināties, vai ir atlauts pieskarties sarunas laikā ir būtiskas, lai veidotu labu kontaktu ar utru cilvēku. Kad jūs tiekāties ar citu kultūru pārstāvjiem, ir vērts atcerēties par sekojošiem saskarsmes pārbaudījumiem:

Kā var atšķirties saziņa ar citas kultūras pārstāvjiem?

- Laika un vietas atšķirīga izjūta/ attieksme – cik ir atlauts kavēt tikšanos vai vispār ir jāierodas laicīgi?...
- Atšķirīgs komunikācijas stils – atbalsta smiegšana sarunas laikā (māšana ar galvu, verbāli apstiprinājumi), prieskārieni utt. Piemēram, Indijā dažos reģionos „ā“ ir galvas šūpošana uz sānumu
- Atšķirīga attieksme pret konflikta situācijām – atklāts vai slēpts konfliktu risināšanas veids
- Sejas saglabāšana – var komunikācijas laikā ir nepiedodami, ja sarunas partneris sajūtīsies nezinošs, nekompetents? Vai man ir pieļaujams pašam sarunas laikā parādīt savu nezināšanu? Piemēram, ķīnielīm jutīties joti nelāgi, ja sarunas laikā JŪS sajūtīties neveikli... Tāpēc, ja ķīnielis sarunas laikā kaut ko nesapratis, viņš tomēr mās ar galvu dos apstiprinošus mājienus, lai ikai jūs nesajustos neēri...
- Atšķirīga attieksme pret uzdevumu izpildi – piemēram, vispirms jāatrisina jautājums vai jānodibinā draudzīgas savstarpējas attiecības? ... Rietumos – vispirms kēras pie darba, pēc tam nosvin sekmīgu iznākumu, arābu valstīs – vispirms nodibināt savstarpēji draudzīgas attiecības pēc tām kēratiem pie darba jautājumu risināšanas...
- Atšķirīgi lēmumu pieņemšanas verdi – hierarhiski, demokrātiski. Cilās kultūrās gala vārdū vienmēr saka vecākais ģimenes loceklis.
- Liktenja un personīgās atbildības izpratne – cik individuāls ir atbildīgs par notiekošu savā dzīvē spēja gribā ieteikt mētošo situāciju (piemēram, kastu sistēmas).
- Atšķirīga attieksme pret atklātību – kādas emocijas var izrādīt, cik lielā mērā cik atklāti var paust savus uzskatus
- Atšķirīgs zināšanu apgūšanas veids – piemēram, Rietumu pasaule zināšanas pamatā balstās uz pārbaudīliem, pierādītiem faktiem. Austrumos zināšanas var saņemt no saziņas ar gariem dvēseles ceļojumiem utt.

Citas kultūras pārstāvji sarunājoties var neskatīties acīs, runāt pusčukstus, citi var kliegt skalā balsī – tas nav tāpēc, ka cilvēki ir rupji, neaudzināti. Viņi nāk no citas vides! Piemēram, dažās Āfrikas valstu ciltīs ir pieņemts runāt ļoti skaļi, lai paustu savu viedokli, un tur tas tiek uzskatīts par normālu. Izprotot otru, varam doties soli pretī starpkultūru dialogā un mijiedarbībā mainīties arī runātāja stilis.

Dalā kultūru nav pieņemts teikt „Nē!“ Pat tad, kad cilvēks zina, ka nespēs pildīt jūsu doto rīkojumu, pieņemt jūsu piedāvājumu, kultūras ieražas liks piekrust teiktajam, bet darbi nesebos.

Praktiski ieteikumi

- Runājet lēni, skaidri!
- Izvairieties no negatīviem jautājumiem!
- Gan uzklasiet, gan izsakieties!
- Pierakstiet!
- Sniedziet atbalstu!
- Pārliecinieties, vai informācija saprasta pareizi!
- Izvairieties no īpašiem izteicieniem!
- Uzmanīgi ar humoru!
- Uzvedības etiķete (citas kultūras)!

Kontaktējoties ar citas kultūras pārstāvi, pievērsiet uzmanību valodai. Izvēlieties vienkāršus, labi saprotamus izteicienus, papildiniet ar žestiem, norādēm, rakstisku informāciju, zīmējumu, ja tas ir nepieciešams. Lielai daļai saziņas valoda, lai kādu jūs izvēlētos – latviešu, krievu, angļu utt., nav ne pirmā, ne otrā svešvaloda, tādēļ labāk neizmantot sarežģītas teikumu konstrukcijas un idiomas. Ja cilvēks nerunā svešvalodā, nepieņemiet uzreiz, ka cilvēks ir neizglītots. Šāda attieksme, pat vārdos neizteikta, ļoti pazemo. Lieciet lietā citus palīdzīzēkļus, jo saziņas galvenais mērķis taču ir kaut ko noskaidrot, izskaidrot, un, reizēm to var izdarīt ar žestu palīdzību vai zīmējumu. Ja ir svarīga verbāla saruna, aiciniet palīgā tulku!

Esiet uzmanīgi ar bērnu uzaicināšanu par tulku saviem vecākiem, pat ja tā ir neformāla saruna. Bieži ir tā, ka bērni, kuri sanēmējvalstī apmeklē mācību iestādes, ātri apgūst valodu, kamēr vecākiem tas sagādā lielas grūtības. Turklāt, ja vēl pievienojas nomāktība, depresīvi stāvokļi, nav motivācijas, valodu apgūt ir vēl grūtāk. Tas, ka bērni tulko saviem vecākiem, pieaugušos nostāda bezpalīdzīgā situācijā, viņi it kā kļūst atkarīgi no saviem bērniem, mainās varas attiecības – tagad bērni ir par viņiem pārāki, gudrāki! Tas vēl spēcīgāk var veicināt nomāktības sajūtu.

No otras puses, atcerieties, ka bez sanēmējvalsts valodas apgūšanas, imigrantiem ir nozīmīga arī savas dzimtās valodas uzturēšana, pat ja daudzi no viņiem to neapzinās, un gribētu to atmest. Jaunas zināšanas veidojas uz labas pamata valodas bāzes, tādēļ vajag mudināt vecākus turpināt runāt ar bērniem arī savās dzimtajās valodās, jo bilingvālisms (divu valodu zināšanas), neveidojas automātiski. Dzimtā valoda var iesīkstēt, taču arī jaunajā valodā zināšanas var būt nepilnīgas. Tad var veidoties nelabvēlīga – dalēja bilingvālisma situācija.

Visbeidzot, neaizmirstiet, ka daļa imigrantu, īpaši no ļoti nabadzīgām valstīm un reģioniem, var būt arī analfabēti. Arī šajos gadījumos visdrīzāk tā ir nevis viņu vaine, viņu nespēja, bet gan sistēmas vaine, jo valstī, no kuras viņi cēlušies, nav bijusi nodrošināta izglītības pieejā visiem! Integrācijas piemēri ES valstīs rāda, ka arī ar analfabētiem var ļoti ražīgi strādāt un iemācīt valodu, un arī viņi var integrēties sapēmējvalsts sabiedrībā un iegūt darbu! Pat lādas mums pieņemtas vērtības kā pamatlīdzība, lāsit un rakstīt prasme var būt reālības. Turklat – viiss ir mainīgs laika gaitā, ja ir labā griba, pozitīva attieksme un vēlme mainīt situāciju.

Starpkultūru sazinā nozīmīgi ir arī veselības jautājumi. Ľoti praktiski, piemēram, daļai Āfrikas iedzīvotāju redzes pārmaiņas tālredzība, iestājas jau ap 40 gadiem, kas ir daudz agrāk nekā eiropešiem. Ja mēs nekritiski citus uztveram tādus pašus kā mēs, tad nemaz neaizdomājamies, ka cilvēks var neredzēt uzrakstīto, nevis nesaprot valodu! Katrā valstī, reģionā ir arī atšķirīgas hroniskās slimības, mutācijas, imigrantu to var arī neapzināties, bet tas ietekmē dzīves kvalitāti spēju strādāt izturēt slodzi!

Attieksme pret sievieti joprojām ir viens no grūtākajiem jautājumiem starpkultūru saskarsmē it visur pasaulē, un ES valstis nav izņēmums. Dažādās kultūrās un reliģijās tā var būt krasī atšķirīga. Svarīgi ir jau sākotnēji skaidri definēt, kādas ir mūsu vērtības, kuras mēs nepārkāpjam un kuras verdo pamatu visai mūsu vērtību sistēmai. Tāpat svarīgi ir noteikt t.s. sarkano līniju, kuru nedrīkst pārkāpt. Latvijā ir atļauts nēsāt tādu religisku vai etnisku apģērbu, kādu cilvēks vēlas, taču, sievu izvarošana ir krimināli sodāms noziegums.

Palīdzības, atbalsta sniegšanā nereti dominē vispārcilvēciskais aspekts, ka vispirms ir jāpalīdz bērniem. Taču ir jāapzinās, ka bērns ir ļoti cieši saistīts ar ģimeni, un īpaši – ar sievieti. Tādēļ pareizāk būtu uztvert visu ģimeni kā vienotu veselumu, nevis izceļ tikai bērnus. Tād palīdzība būs arī mērķtiecīgāka un efektīvāka.

Taču palīdzības sniegšanā ir jārīkcjas tā, lai tās saņēmējs nekļūst pasīvs un atkarīgs. Palīdzībai ir jārosina imigrantu aktivitāti. Ir jāparāda ceļi, kā paši imigrantu var veidot savas dzīves iespējami veiksmīgāk jaunajā valstī un sabiedrībā. Tas gan nenozīmē, ka viņi tiek pamesti vieni likteņa varā, ir jāparāda ceļi, kā var sadarboties, veidot kontaktus ar sev līdzīgajiem, kā – mest tiltus uz citām sabiedrības kopienām, ar kurām saista līdzīgas intereses un problēmas, profesionālie jautājumi un kā risināt formālus jautājumus ar valsts institūcijām.

Integrācijas stadijas

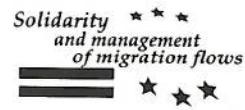
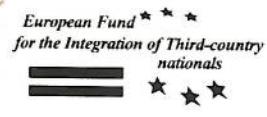
Kad imigrants nonāk jauna kultūrā, viņš asāk izjūt „savu” kultūru, noteik it kā pamošanās un pozicionēšanās „es”, „mana” kultūra un „citi” – jaunais, svešais. Runājot par iejušanos citā kultūrā, var runāt par piecām integrācijas stadijām. Katram tās var īstenoties atšķirīgi, un katram ir atšķirīgs hronoloģiskais laiks, kurā izdodas iziet cauri šīm stadijām. Ideālā variantā būtu nepieciešams attīstīt paša spēju, rast atbalstu un iedrošinājumu tuviniekos, kolēgos, lai neuzkavētos negatīvās izjūtās.

Integrācijas stadija	Tipiskas izpausmes
I – t.s. "medus mēneša" stadija	viss ir jauns, interesants... jaunie apstākļi tiek skalīti kā ar tūrisla, atklājēja acīm
II – diskomforts	persona sāk apzināties atšķirīgo, asāk izjūt "savu", "jauno" kultūru
III – iespējama agresivitāte un nolidzoša attieksme	šo stadiju varētu raksturot ar tīk vienkāršo teicienu – "Pie mums tā nedara!!!". Atšķirīgais personai kļūst kaitinošs. Psiholoģiski un emocionāli imigrants šajā stadijā var justies ļoti nelaimes ierauties sevī var būt ļoti spēcīga vēlme norobežoties no jaunās kultūras.
IV – atšķirīgā un viencjošā apzināšana	šajā stadija sākas zināms samierināšanās un pragmatiskas izziņas process („Labi, pie jums ir šādi, bet mums – tomēr citādi...“) Notiek pienemšana, jauna sava „es“ pozicionēšana.
V – spēja integrēties	persona iekšēji ir pienēmusi jauno.

Trešā stadijas kritiskākajā fāzē var parādīties protests pret visu valsti ir sliktā, valoda sliktā vii. Taču visbiežāk tas ir signāls, ka pati persona jūtas slikti. Tādēļ projicē savu stresu uz apkārtējo viļi, sabiedrību. Īpaši smagi šī stadija var atsaukties savstarpējās attiecībās gimenē, ja viens no gimenēs locekļiem ir imigrants, otrs- vietējais iedzīvotājs. Negatīvais neapzinātā līmenī var tīk projicēts uz partneri, jo viņš ir daļa no „svešā“, jaunā.

Praktiskajā atbalstā integrācijai ir svarīgi sekot līdzī katrai gadījumam, kā labāk pārvarēt negatīvās izjūtas, nomāktību, jo tā var ietekmēt teju visas dzīves sfēras. Pats imigrants jūtas slikti un arī tie, kas piedāvā palīdzību jūtas noraidīti. Nereti ir tā, ka imigrants var teikt, ka jūtas slikti, jo nezina valodu tādēļ arī nevar atrast darbu taču depresīvā noskaņojumā arī valodas apguve ir apgrūtināta, cilvēks vienkārši „nejēm“ valodu preti. Tātad pirmais solis būtu mēģināt palīdzēt atgūties, uzsvērt vispārcilvēcisko, parādīt izpratni, un tad soli pa solim turpināt integrācijas atbalstu.

Un nobeigumā atcerēsimies, ka integrācija nav tikai kaut kas, kas attiecas uz imigrantiem. Mēs kā cilvēciskas būtnes integrējamies visu savu dzīvi – kad mēs kā bērni sākam iet uz bērnudārzu, mēs integrējamies šajā jaunajā vidē, sociumā, tad mēs sākam apmeklēt skolu – atkal mēs integrējamies jaunajā vidē, iejūtamies „skolnieka“ sociālajā lomā; varbūt pēc tam augstskola un „studenta“ loma, appreciamies – integrējam sevi jaunajā sociālajā lomā „vīrs“, „sievā“, piedzimst bērni – atkal jauna loma – „māte“, „tēvs“... Un tā bezgalīgi. Integrācija ir process, kas skar ikvienu no mums visas dzīves garumā.

„Šis dokuments ir sagatavots ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu. Par šī dokumenta saturu pilnībā atbild biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts”, un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības viedokli”.